

Sólyom László

a Magyar Köztársaság elnöke

KÖSZÖNTŐ BESZÉD*

Tisztelt Házelnök asszony, tisztelt Elnök urak, kedves Vendégeink és kedves Kollégák!

Örömmel fogadtam a felkérést, hogy megnyissam a mai konferenciát, mint ahogy külön örömmel üdvözöltem az MTA Nyelvtudományi Intézetének felhívását is, amelyet, mint Pálincás József elnök úr mondta, már rendkívül sok tudóstársunk aláírt. Ez egy olyan aktusa az Akadémiának, amely minden dicséretet és támogatást megérdemel, és amely egyúttal összhangban áll az Akadémia hivatásával is.

Emlékezzünk arra, hogy az alapító az MTA feladatául tette a magyar nyelv ápolását és őrzését, amit azonban mindig a kornak megfelelően kell ellátnia. Nyugodtan szembenézhetünk azzal a ténnyel, hogy az Akadémia nyelvművelő feladata, a nyelv fejlesztését valló hivatása az akkori nemzetpolitika egyik alaptörekvése volt. Gondoljunk csak arra, milyen óriási jelentősége volt a magyar nemzet építésében, hogy Széchenyi István magyarul szólalt meg az országgyűlésben. És milyen fontos volt minden nemzetnek a XIX. században megalkotni azokat a nagy nemzeti intézményeket, melyek sokszor a politikai egysítést előzték meg. Valamennyi nemzeti múzeum, nemzeti könyvtár, nemzeti akadémia, nemzeti színház ezt a célt szolgálta, és mindez maga után vont a központi államok meg-

* A 2009. augusztus 19-én elhangzott elnöki köszöntő lejegyzett változata.

erősödését, vagy például Németország, Olaszország egységesülését.

Magyarországnak persze sajátos helyzete volt annak idején, és tudjuk, hogy a XIX. századi magyar politika végül nem is tudta megoldani a nemzetállam, az állam és nemzet viszonyának a kérdését, amiért nagyon drágán megfizettünk. Azonban az Akadémiának nem kell szégyellnie magát ebben a vonatkozásban, hiszen a kezdeti elkötelezettsége a magyar nemzet mint kulturális egység, valamint a magyar nyelv mellett ma is fennáll és aktuális.

Hogyan aktuális ma? Pontosan úgy, ahogy ezt a mai rendezvény megjeleníti előttünk.

Tudjuk, hogy a XIX. század uralkodó eszménye volt Európában az etnikailag és nyelviileg homogén nemzetállamok megteremtése. Azt is tudjuk ugyanakkor, hogy ezt Európa nagyon kevés államában volt lehetséges valóban létrehozni. Ismert az adat, mely szerint negyven olyan nyelv van Európában, ami nemzeti nyelvként, államnyelvként működik, de további harmincöt nyelvet anyanyelvként beszélnek az illető nemzetállam határain kívül is. Itt pedig, Közép-Európában, és különösképpen a Kárpát-medencében, sőt nagyrészt a Balkánon is, annyira mozaikszerű és vegyes a népek etnikai és nyelvi elhelyezkedése, hogy különösen elképzelhetetlen tiszta nemzetállamokat létrehozni. Még az I. világháború után sem tudott érvényesülni a

nemzeti önrendelkezés, holott az deklarált célja volt a békerendezésnek. Ezért minden országnak, amely ma ezt a régiót kitölti és alkotja, tudatában kell lenni többnemzetiségű mivoltának.

Szent István ünnepén különösen indokolt utalni arra, hogy Szent István állama is többnemzetiségű volt. Tudatában kell lenni annak, hogy a magyar nemzet és a magyar állam határai talán soha nem estek egybe. Így például különös arra gondolni, hogy a török korban a Királyi Magyarországról nézve az ország nagy része, Buda, a Dunántúl kilencven százaléka, az egész Alföld határon túli magyar volt, nem beszélve Erdélyről, a másik hazáról, ami szintén nem Magyarország mint magyar állam része volt sokáig. Fontos mindent tisztán látnunk, és ma, mikor egy inverz helyzet állt elő, ezzel mind nekünk, mind szomszédainknak szembe kell néznünk.

Örülök annak, hogy a Nyelvtudományi Intézet állásfoglalása ezt a kérdést egyszerre tekinti általános emberjogi kérdésnek, és egyszerre tekinti a magyar nemzet létkérdésének. Egyetérték Elnök úrral abban, hogy mind a két vonatkozásban hallatni kell a hangunkat. Ez a rendezvényünk nemcsak a magyar nyelv javára, hanem minden olyan nyelv javára van, amelyet a Szlovákiában megmaradt nemzetiségek használnak: a rutének, a cigányok, a németek maradványai, sőt a szlovák nyelvjárások szabadságáért is kiállunk ezzel a rendezvényvel.

Engedjék meg, hogy most ne menjek bele azokba a kérdésekbe, amelyeket ez az állásfoglalás már felvázolt, és amelyet itt a szakemberek részletesen kifejtjenek majd. Inkább szólnék pár szót arról, hogy mi az a fogalmi keret, amelyben én, és nagyon remélem, hogy a magyar állam többi képviselője is ezt a kérdést megközelíti.

Mióta elnök vagyok, a nemzetközi fellépéseimen visszatérően és nagy hangsúllyal képviselem a kulturális nemzet fogalmát, hiszen a politikai nemzetnek és a kulturális értelemben vett nemzetnek a fogalma nyilvánvalóan különböző. Az állampolgárok alkotják a politikai nemzetet, a kulturális nemzet pedig egy történelmi-nyelvi-kulturális egység, amit a különféle nemzetmeghatározások más-más szempontból definiálnak. Magam azt a nagyon szép meghatározást vallom, hogy ez a közös akarat arra, hogy történelmi örökségünket együtt folytassuk. Ebbe számunkra különösképpen beletartozik a magyar nyelv létének és minőségének fenntartása is. Éppen ezért fontos, hogy nyelvünk ne váljék sehol a környező országokban konyhanyelv, amit csak a privát szférában lehet használni, s amelyik aztán fokozatosan elsorvad, és nem tudja előrevinni a nemzetet.

Az, hogy a nemzetállammal szemben a kulturális nemzet fogalmát elismertessük Európában, nagyon nehéz feladat. Sok helyen nem értik, és mindig külön-külön megvilágításra szorul. Azonban szerencséje van Magyarországnak abból a szempontból, hogy noha kulturális nemzetként mindig megtartotta az egységét, akárhány határ szabdalta szét, mindig megmaradt egy magyar állam, amely anyaállamként képviselte az egész nemzeti közösség érdekét. Éppen ezért ennek az államnak kötelességei vannak azokkal a nemzetrészekkel szemben, amelyek határainkon kívül élnek. Ez nemcsak az Alkotmányban rögzített kötelességünk, ez egyben erkölcsi kötelességünk is, ami azokra az intézményekre, amelyek az anyaállamban rendkívül nagy súlyt képviselnek, különös feladatokat ró.

Ez egyfelől azt jelenti, hogy Magyarország minden olyan nemzetközi jogi vagy kétoldalú eszközt igénybe vesz, amelyek a határon

túli nemzetrészeknek szabadságait erősíti még annak tudatában is, hogy végső soron az ő helyzetük mindig hátrányos helyzet marad. Ezzel tudjuk ugyanis legalább enyhíteni azt a nehézséget, amit egy szükségszerű integráció, és egy szükségszerű, akár nem is erőszakos asszimilációs nyomás okoz. Másfelől azt jelenti, hogy intézményeinknek, mint például a Magyar Tudományos Akadémiának, szintén minden eszközzel segíteniük kell, amint azt már törvényben is rögzítették: az egész magyar tudományosság viseli a felelősséget a kulturális nemzet tudományossága iránt. Ezért vannak akadémiai bizottságok Kolozsváron, és lesznek majd Pozsonyban is. Ezért segítjük itthon is minden eszközzel a határon túli magyar tudományosságot.

Ezért üdvözlendő az is, hogy a nyelvre térjek, ha egy magyar szótárt írnak napjainkban, az már nemcsak a határon belüli magyar nyelvvel foglalkozik, hanem az egyetemes magyar nyelvvel, azaz a határon túli variációkat is tartalmazza és magyarázza. Hiszen

mindig is tagolt volt a magyar nemzet kulturális értelemben, táji, nemzeti, etnikai, sőt nyelvi sajátosságokkal, sokféle ízzel.

Végül reményemet fejezem ki, hogy ez a konferencia valóban, éppen azért, mert megmarad a tudományos érvelés keretei között, nagy segítségére lesz a magyar államnak abban, hogy mindenhol képviselhesse azt az alapvető, azt az emberi jogi és nemzeti, kulturális nemzeti igényt, amely a korlátlan nyelvhasználatot hirdeti. Ez azt jelenti egyfelől, hogy megmaradásunkhoz mindenhol alapvető feltétel a magyar nyelv használata minden szintéren, másfelől, hogy jogos a határon túli nemzetrészek azon igénye, hogy a szomszédos államok a magyar nyelvet helyi vagy regionális hivatalos nyelvvé tegyék. E nélkül sem a teljes kibontakozása, sem az élete nem lehetséges a nyelvnek. Ezért, ehelyütt is, felelősséggel kijelentem, hogy ezt az ügyet minden olyan eszközzel, ami rendelkezésemre áll, támogatni fogom.

Köszönöm a figyelmet.

Pálincás József

a Magyar Tudományos Akadémia elnöke

MEGNYITÓ

Köztársasági Elnök Úr! Házelnök Asszony! Hölgyeim és Uraim!

Tisztelettel köszöntöm konferenciánk minden résztvevőjét. Köszönöm az előadónak, hogy elvállalták, és megtartják előadásukat. Köszönöm vendégeinknek – köztük a parlamenti pártok frakcióvezetőinek és képviselőinek –, hogy eljöttek, és részvételükkel jelzik a konferencia fontosságát.

A nyelvhasználat és annak jogi szabályozása önmagukban is fontos tudományos kérdések. Szeretném azonban kimondani a nyilvánvalót: ezt a konferenciát nem a kérdés tudományos fontossága miatt rendeztük meg éppen most. Azért rendeztük meg, mert a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa 2009. június 30-án új törvényt fogadott el, mellyel módosította a szlovák nyelv mint államnyelv használatával kapcsolatos korábbi szabályozást. A törvénymódosítás nemcsak más nyelvek – köztük a magyar kisebbség anyanyelvének – használatát korlátozza, hanem a hivatalostól eltérő szlovák nyelvváltozatok használatát is, és a törvényt megsértőket pénzbírsággal fenyegeti. E korlátozásokat a tudomány képviselői mind nyelvszeti, mind emberi jogi szempontból aggályosnak találják.

A szlovák parlament által hozott törvény politikai aktus, amelyre a politika eszközeivel lehet és kell válaszolni. A Magyar Tudományos Akadémiának nincs eszköze arra, hogy megakadályozza az államnyelvtörvény életbe

lépését, nem is akarja átvállalni a politikusok szerepét, felelősségét. Ugyanakkor fontosnak tartjuk, hogy felhívjuk a világ tudományos közvéleményének a figyelmét arra, milyen elfogadhatatlan elemeket tartalmaz ez a törvény mind nyelvtudományi, mind emberjogi szempontból. Akadémiánk Nyelvtudományi Intézetének petíciója, amelyet mára sok százan, köztük világszerte elismert nyelvészek aláírtak, pontosan megfogalmazza ezeket az elfogadhatatlan elemeket.

A mai konferencián áttekintjük, miként szabályozzák a nyelvhasználatot a szomszédos országokban, illetve megvitatjuk, milyen következményekkel jár bármilyen nyelvtörvény – különösen a szlovákiai – a társadalomra, az oktatásra, a kultúrára.

Szeretnénk, ha a konferencia hozzájárulna ahhoz, hogy a nyelvhasználat szabályozásáról, ezen belül a szlovákiai államnyelvtörvényről alapos – a nemzetközi szintéren is megjelenő – szakmai vita folyjék, hogy a kérdés része legyen a tudományos párbeszédnek. Azt szeretném, ha nyugodt és szakszerű párbeszéddel, tudományos érvekkel segíteni tudnánk a politikai erőknek a szlovák nyelvtörvény visszavonását célzó törekvéseit.

Az anyanyelv az ember legbelsőbb személyes ügye. Ugyanakkor az emberiség nagy közösségében vagy éppen Európa közösségében az ember egyszerre lakója és házigazdája is anyanyelvének. Megéli öntudatát, egyúttal